

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗВО ЗАСОБАМИ ІНТЕРНЕТ-МЕДІА: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

FORMATION OF ENVIRONMENTAL AWARENESS OF FUTURE SPECIALISTS IN A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION USING INTERNET MEDIA: PROBLEMS AND SOLUTIONS

У статті проведено аналіз проблеми формування екологічної компетентності та екологічної свідомості майбутніх фахівців у системі вищої освіти. Проаналізовано сучасні підходи до цієї проблеми, наведено сутність та структуру екологічної свідомості майбутніх фахівців, розглянуто особливості формування екологічної свідомості майбутніх фахівців у ЗВО засобами інтернет-медіа.

Визначено, що екологічна свідомість – це специфічна форма суспільної та індивідуальної свідомості, як психічне відображення штучного довкілля та природного середовища і людини в ній, внутрішніх світів; переживання місця і ролі людини в світі. До структури екологічної свідомості запропоновано включити такі компоненти: інтелектуальний (сукупність знань про взаємодію людства і природи), пізнавальний (пізнавальні процеси, такі як відчуття, сприйняття, уявлення, пам'ять, мислення), емоційний (емоційно-вольова сфера), мотиваційний (цілі, мотиви, цінності, установки, стереотипи), поведінковий (реалізація задумів та дії людини) тощо.

Констатовано, що сьогодні спостерігається зменшення кількості публікацій з екологічних проблем, оскільки існує переорієнтація уваги журналістів на висвітлення війни та її наслідків. Проте таке зміщення уваги є небезпечним, оскільки екологічні питання, зокрема наслідки воєнних дій, мають критичне значення для довгострокового розвитку України та здоров'я її громадян.

Зазначено, що сьогодні Інтернет широко використовуються студентами ЗВО для підготовки до занять, здійснення проектно-роботи, самостійної роботи вдома, пошуку навчальних матеріалів, фотографій, зображень, відео, навчальних програм тощо.

Проаналізовано Інтернет середовище, де студенти ЗВО України можуть на основі інформації з веб-сайтів телекомпаній, інформаційних агенцій, інформаційних порталів, правозахисних організацій знайомитися з матеріалами з екологічної тематики та використовувати їх на заняттях.

Основними функціями таких видань та організацій в Інтернеті щодо висвітлення екологічних проблем визначено такі: тлумачення екологічних норми та правил, формування у молоді цінностей збереження природи, інформування про події та сучасні екологічні проблеми; об'єднання людей та громад навколо спільних заходів щодо збереження довкілля, участь у різних проектах тощо.

Ключові слова: екологічна свідомість, заклади вищої освіти, майбутні фахівці, професійна підготовка, засоби інтернет-медіа.

The article analyzes the problem of forming ecological competence and ecological consciousness of future specialists in the higher education system. Modern approaches to this problem are analyzed, the essence and structure of ecological consciousness of future specialists are presented, and the features of forming ecological consciousness of future specialists in higher education institutions using Internet media are considered. It is determined that ecological consciousness is a specific form of social and individual consciousness, as a mental reflection of the artificial environment and the natural environment and man in it, internal worlds; experiencing the place and role of man in the world.

The following components are proposed to be included in the structure of ecological consciousness: intellectual (a set of knowledge about the interaction of humanity and nature), cognitive, emotional, motivational, behavioral.

It is stated that today there is a decrease in the number of publications on environmental issues, as there is a reorientation of journalists' attention to covering the war and its consequences. However, such a shift in attention is dangerous, since environmental issues, in particular the consequences of military actions, are of critical importance for the long-term development of Ukraine and the health of its citizens. It is noted that today the Internet is widely used by students of higher education institutions to prepare for classes, carry out project work, work independently at home, search for educational materials, photographs.

The Internet environment is analyzed, where students of higher education institutions of Ukraine can, based on information from the websites of television companies, news agencies, information portals, human rights organizations, get acquainted with materials on environmental topics and use them in classes. The main functions of such publications and organizations on the Internet in covering environmental problems are determined as follows: interpretation of environmental norms and rules, formation of values of nature conservation among young people, information about events and modern environmental problems; uniting people and communities around joint activities to preserve the environment.

Key words: environmental awareness, higher education institutions, future specialists, professional training, Internet media.

УДК 37.211.24

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/78.1.20>

Задкова О.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри льотної експлуатації
та безпеки польотів
Української державної льотної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасне суспільство потерпає від промислового та побутового забруднення екосистеми та усе більше науковців зазначає, що людство не виживе без формування екологічної свідомості у кожного представника homo sapiens. Саме така свідомість

зможє змінити промисловість, техніку і виробництво так, щоб вони сприяли процвітанню людства та зміцненню здоров'я людей.

Сьогодні територія України потерпає від бойових дій, руйнувань, хімічних і промислових забруднень і визнана зоною екологічного лиха. Проблема

ж екологічного оздоровлення довкілля і людини є комплексною проблемою, а її розв'язання потребує зусиль в економіці, техніці, медицині, але передусім – в освіті [1].

ООН та ЮНЕСКО у своїх рішеннях постійно відображають питання глобалізації та екологічної освіти, наголошують на збереженні довкілля, розумних взаємовідносин людини та природи. У Законах України «Про освіту», Законі України «Про вищу освіту», «Концепції екологічної освіти України» чітко відображаються аспекти модернізації системи вищої освіти, що пов'язані з охороною екології та збереженням довкілля. А програмний документ держави «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» прямо наголошує про необхідність формування поглядів, переконань і знань людей щодо пріоритетності вимог екологічної безпеки, розвиток екологічної культури населення тощо.

Аналіз проблем та недоліків підготовки майбутніх фахівців дав можливість констатувати, що ЗВО не повністю розкривають їх внутрішні можливості, здібності та креативність, недостатньо враховують можливості таких інструментів як Інтернет-медіа, і також слабко формують їх екологічну компетентність, що проявляється, у тому числі, у низькій сформованості екологічної свідомості.

Отже, актуальність теми нашого дослідження визначається недостатньою розробленістю у науковій літературі та практиці проблеми використання інтернет-медіа при формуванні екологічної свідомості майбутніх фахівців у навчальному процесі ЗВО.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Над розв'язанням недоліків та проблем професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО працювали науковці В. Андрущенко, Г. Васянович, П. Лузан та ін.

Теоретико-методологічним базисом розв'язання проблеми цілеспрямованого формування екологічної компетентності фахівців є праці таких учених, як В. Боголюбов, С. Дерябо, В. Карамушка, О. Матеюк, та інших. Проблему екологізації освіти майбутніх фахівців досліджували Н. Джура (формування екологічної компетентності), Г. Глухова (формування екологічної культури майбутнього фахівця), С. Совгіра (формування екологічного світогляду) тощо.

Науковець П.Лузан розуміє екологічну компетентність як складну, інтегративну властивість особистості, що відображає мотиви екологічної діяльності, володіння екологічними знаннями і природнодоцільними видами діяльності, вольові якості та цінності особистості з активною позицією особистості у галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, і забезпечує

здатність здійснювати природоохоронну професійну діяльність у галузі морського і внутрішнього водного транспорту [2]. У своїй концептуальній моделі учений визначає методологічні підходи, основні принципи, зміст, методи, форми, засоби формування екологічної компетентності майбутніх моряків та визначає важливість формування і екологічної свідомості особистості. Проте, і на сьогодні означена проблема не достатньо досліджена, має суперечності і неточності у термінологічному апараті, прогалини та неточності, недосконале обґрунтування методів і форм формування зазначених вище явищ тощо.

Мета статті – провести аналіз проблеми формування екологічної свідомості майбутніх фахівців у системі вищої освіти, проаналізувати сучасні підходи до цієї проблеми, сутність та структуру екологічної свідомості майбутніх фахівців, особливості формування екологічної свідомості майбутніх фахівців у ЗВО засобами інтернет-медіа.

Виклад основного матеріалу. Термін «свідомість» є суспільно-історичним продуктом, вищим рівнем духовної активності людини як соціальної істоти [3]. Проблеми ж формування екологічної свідомості у дослідженнях процесів функціонування вищої школи сьогодні відіграють значну роль.

Науковці дійшли згоди у думці, що екологічна свідомість – це специфічна форма суспільної та індивідуальної свідомості, як психічне відображення штучного довкілля та природного середовища і людини в ній, внутрішніх світів; переживання місця і ролі людини в світі [4]. При цьому важливим також стало уміння прогнозувати наслідки втручання людини у природу та закони її функціонування. Людина сьогодні повинна враховувати роль і значення природи, наслідки втручання у системи її життєзабезпечення та обміну [5].

До структури екологічної свідомості ми пропонуємо включати такі компоненти: інтелектуальний (сукупність знань про взаємодію людства і природи), пізнавальний (пізнавальні процеси, такі як відчуття, сприйняття, уявлення, пам'ять, мислення.), емоційний (емоційно-вольова сфера), мотиваційний (цілі, мотиви, цінності, установки, стереотипи), поведінковий (реалізація задумів та дії людини) тощо.

На нашу думку, особливого значення у формуванні екологічної свідомості молоді відіграють ЗВО як центри здобуття вищої освіти та професійної підготовки майбутніх фахівців. А одним з інноваційних напрямів в екологічній освіті є організація навчання з використанням інтернет-медіа. Так, розмір Інтернет аудиторії тільки в Україні у лютому 2024 року склав 26,2 млн осіб. Найбільше українці використовували для виходу у глобальну мережу Смартфони (24,1 млн осіб та середній час 8 год 29 хв.) та ПК (14,3 млн осіб). Планшетна ж аудиторія становить 2,3 млн. осіб [6]. Отже, це свідчить,

що застосування освітніх технологій онлайн здатно охопити практично усі види навчальної діяльності та може бути спрямоване на виконання багатьох дидактичних завдань.

Інтернет, як засвідчує досвід, широко використовуються студентами ЗВО для підготовки до занять, здійснення проектної роботи, самостійної роботи вдома, пошуку навчальних матеріалів, фотографій, зображень, відео, навчальних програм тощо. Широко відомі електронні словники, перекладачі, енциклопедії. Однак, частка матеріалів, присвячених екологічним питанням, в українських онлайн-медіа у 2024 році становить лише 1,4% від загальної кількості публікацій. Таке зменшення пов'язане з переорієнтацією журналістів на висвітлення війни та її наслідків. Проте таке зміщення уваги є небезпечним, оскільки екологічні питання, зокрема наслідки воєнних дій, мають критичне значення для довгострокового розвитку України та здоров'я її громадян [7].

У моніторинговий період дослідниками зафіксовано, що найбільше матеріалів про екологію готували редакції видання «Фокус» (3,6% матеріалів від загальної кількості новин на сайті), Суспільного (2%) та «РБК Україна» (1,8%); найчастіше медіа висвітлювали теми: забруднення повітря, новини про альтернативну енергетику, електротранспорт, забруднення води та екологічні дослідження; найменше матеріалів про екологію було зафіксовано на сайті ТСН (0,3% матеріалів від загальної кількості новин на сайті в моніторинговий період), оскільки редакція віддає перевагу новинам про кримінал, війну, розважальному чи езотеричному контенту або ж матеріалам з ознаками сексизму; географічно в матеріалах про екологію найчастіше згадується Україна – 59% від загальної кількості новин, які потрапили у вибірку [6].

Значення інтернет-медіа в першу чергу зросло для молодіжної аудиторії України, серед яких багато здобувачів вищої освіти. Згідно нашого опитування студентів 3-го курсу (85 осіб), молоді особливо подобається вільний доступ до сайтів (88%), відкритість інформації (86%), необмеженість у часі для користування (82%), вільна комунікація (80%), наявність зворотного зв'язку (72%), можливість виразити власну думку (70%) тощо.

Аналіз Інтернет середовища надав можливість нам знайти такі сайти телекомпаній, інформаційних агенцій як: <https://korrespondent.net/> (журнал «Кореспондент»), <https://tsn.ua/> (програми каналу 1+1), <https://www.stb.ua/> (телеканал СТБ), <https://tyzhden.ua/> (часопис «Український тиждень»), (<https://www.segodnya.ua/> (газета «Сьогодні»). Ці джерела систематично порушують питання збереження екології в Україні.

Проблемам екології приділяють увагу на своїх сторінках такі інтернет-видання як: «Гуманітарний екологічний журнал» (<http://ecoethics>), «Екологія

та промисловість» (<http://energostal.kharkov.ua/ua/zhurnal>), орнітологічний журнал «Беркут» (<http://aetos.kiev.ua/ukrainian.htm>) тощо.

Цікаві та гострі матеріали з екологічної тематики подають інформаційний портал правозахисної організації ЕПЛ «Екологія. Право. Людина» (<http://epl.org.ua/pronas/>), державний орган – сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (<https://menr.gov.ua/>), сайт Національного екологічного центру України (<https://песу.org.ua/>). Окрім цього – Партія Зелених України (<http://greenparty.ua/>), яка у складі з іншими з (400 делегатів) представниками з усієї Європи, і представниками національних парламентів та Європейського парламенту зустрілися і працювали на 39-му Конгресі Європейської партії Зелених, що проходив у м. Дубліні, Ірландія з 06.12.2024 до 08.12.2024.

Основними функціями таких видань та організацій в Інтернеті щодо висвітлення екологічних проблем можна вважати такі: тлумачення екологічних норми та правил, формування у молоді цінностей збереження природи, інформування про події та сучасні екологічні проблеми; об'єднання людей та громад навколо спільних заходів щодо збереження довкілля, участь у різних проєктах тощо.

Отже, на нашу думку, за допомогою інтернет-медіа можна і потрібно впливати на розвиток когнітивного компоненту екологічної свідомості студентської молоді у ЗВО (знання людини про природне та соціальне середовища, проблеми середовища та природи), емотивного компоненту (емоції людини, що часто визначають її ставлення до середовища життя та природи), конотивного компоненту (саморефлексія та саморегуляція своєї поведінки з природою) тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті проведено аналіз проблеми формування екологічної компетентності та екологічної свідомості майбутніх фахівців у системі вищої освіти. Проаналізовано сучасні підходи до цієї проблеми, наведено сутність та структуру екологічної свідомості майбутніх фахівців, розглянуто особливості формування екологічної свідомості майбутніх фахівців у ЗВО засобами інтернет-медіа.

Визначено, що екологічна свідомість – це специфічна форма суспільної та індивідуальної свідомості, як психічне відображення штучного довкілля та природного середовища і людини в ній, внутрішніх світів; переживання місця і ролі людини в світі. До структури екологічної свідомості запропоновано включити такі компоненти: інтелектуальний (сукупність знань про взаємодію людства і природи), пізнавальний (пізнавальні процеси, такі як відчуття, сприйняття, уявлення, пам'ять, мислення), емоційний (емоційно-вольова сфера), мотиваційний (цілі, мотиви, цінності, установки,

стереотипи), поведінковий (реалізація задумів та дії людини) тощо.

Зазначено, що сьогодні інтернет-медіа широко використовується студентами ЗВО для підготовки до занять, здійснення проектної роботи, самостійної роботи вдома, пошуку навчальних матеріалів, фотографій, зображень, відео, навчальних програм тощо.

Проаналізовано Інтернет середовище, де студенти ЗВО України можуть на основі інформації з веб-сайтів телекомпаній, інформаційних агенцій, інформаційних порталів, правозахисних організацій знайомитися з матеріалами з екологічної тематики та використовувати їх на заняттях.

У подальшій роботі планується структурування джерел інформації за тематикою збереження довкілля для використання їх у навчальному процесі ЗВО.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Джам О.А. Екологічна компетентність як показник якості екологічної освіти та екологічної безпеки у системі принципів і стратегій сталого розвитку. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Екологія. 2016. Вип. 14. С. 102–105.
2. Лузан П. Формування екологічної компетентності майбутніх бакалаврів судноводіння: теоретичний аспект. Професійна педагогіка, 2024. Вип. 1(28). С. 131–140
3. Пухальська Г.А., Керницький О.М. Педагогічні аспекти продуктивного навчання майбутніх інженерів при формуванні умінь комунікативної взаємодії. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогіка. 2019. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2019_2_18
4. Скребець В.О. Екологічна психологія у віддалених наслідках екотехногенної катастрофи: Монографія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. 440 с.
5. Курліщук І.І., Павленко І. Г., Севаст'янова О.А. Основні напрями формування екологічної свідомості майбутніх фахівців засобами Інтернет-медіа. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. № 74. С. 84–87.
6. Інтернет та використання медіа в Україні – лютий 2024. URL: <https://gemius.com/ua/блог/internet-and-media-in-ukraine-february-2024-report/>
7. Зінченко М. В українських онлайн-медіа знизилась частка матеріалів про екологію. URL: <https://detector.media/infospace/article/233528/2024-10-16-v-ukrainskykh-onlayn-media-znyzylas-chastka-materialiv-pro-ekologiyu-doslidzhennya-imi/>